

A Kádár-kor (1956–88/89)

Kakas Hanna Flóra 2021A

„Aki nincs a Magyar Népköztársaság ellen, az vele van; aki nincs az MSZMP ellen, az vele van [...]” (Kádár János, 1961)

Előzmény: 1956. októbere → 1956. november 7-én Kádár tankok hátán megérkezett Budapestre, és átvette a hatalmat, mint a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány vezetője. (Mindezt Moszkvában találták ki – bábvezető.) Decemberben pedig az MSZMP ellenforradalomnak minősítette a forradalmat, hatalmukat szovjet csapatokkal (katonai intervenció), illetve a karhatalommal (**pufajkások**) és a munkásőrséggel szilárdították meg.

A forradalom után kb. 200 ezer ember emigrált Nyugatra, 57-től pedig elkezdődtek a résztvevők elleni **konceptiós perek**, melyek miatt kb. 400 embert **végeztek ki**, köztük **Nagy Imrét** is (őt 1958. jún. 16-án), illetve kb. 20 000 főt ítélnék börtönre.

Kádár János (szül.: Csermanek János, 1912–89) irodagép-műszerésznek tanult, nem volt moszkovita, a Rajk-per idején belügyminiszter (1948–50), majd 51-ben letartóztatták, 54-ben szabadult. 1956. okt. 25-én lesz az MDP vezetője, néhány nappal később az utódpart, az **MSZMP főtitkára** (1956–88). Ellentétben Rákosival, ő nem épített ki egyszemélyi kultuszt, viszont vezetése az előző rendszer folytatása, annak folytonos puhítása volt.

Kádár-korszak: 1. Megtorlás, konszolidáció (1956–63) 2. Érett kádárizmus (1960'-as évek) 3. Válság (70-es, 80-as évek)
a szovjet modell az irányadó, pártállam

Kádárizmus: de facto: viszonylagosan több szabadság – de jure: ezt sehol nem rögzítették

“kádári alku”: a rendszer, a szabadságjogok korlátozásának tudomásulvétele a javuló életszínvonal fejében

Kronológia:

1968	az új gazdasági mechanizmus bevezetése
1972	a reform leállítása
1973	első olajárrobbanás
1979	újrakezdődnek a gazdasági reformok
1980	Magyarország belépte a Nemzetközi Valutaalapba és a Világbankba
1982	Magyarország közel kerül a fizetésképtelenséghez
1985	ellenzéki találkozó Monoron

Gazdaságpolitika:

„Ha a munkások elé kizárólag takarékosági intézkedésekkel és más csökkenési és visszavonási motívumokkal állunk, be fog következni egy dermedtség és a dolgozók csüggedése... Nem lehet szocializmust építeni úgy, hogy közben a dolgozók életszínvonala csökkenjék.” (Kádár János, 1957)

- **Gulyáskommunizmus:** élelmiszerhiány megszűnt, **fridsiderkommunizmus:** tartós fogyasztási cikkek is elérhetővé váltak (pl.: hűtő) [ettől független így is éveket kellett várni egy autóra]
- **tervgazdálkodás** (három-, majd 1960-tól ötéves tervek)
- 1960-as évek eleje: mezőgazdaság kollektivizálása sikerrel jár → **téeszek**
→ tulajdonviszonyok, birtokszerkezetek jelentősen átalakultak – a nemzeti jövedelem elkezdett nőni (majd csökkenni) – a mezőgazdaság (és a nehézipar) fellendülése – gépesítés, új növényfajták, stb.
- a **háztáji / második** gazdaság engedélyezése, bár ez ellentmond a szocialista elveknek (munka előtt vagy után az emberek otthonukban természetthettek, sokan ebből kapták jövedelmük javarészét, lakosság áruellátása volt a cél)
“[...] a második gazdaság megjelenésével milliók számára nyílt meg olyan terület, ahol nyilvánvaló, kézzelfogható [...] összefüggés volt egyfelől a befektetett gondolat, munka, kitartás és másfelől az eredmény között. S ez az összefüggés emberek millióival feledtette el, hogy szolgátságban élnek.” (Hankiss Elemér)
- a kötelező beszolgáltatás megszűnt
- A bérek megemelkedtek, az árak csökkentek – **hatósági ár:** mesterségesen alacsonyan tartott árak, mindenhol ugyanannyi

* Helyesen: csökkenjen.

- **1968. jan. 1.: új gazdasági mechanizmus:** célja a piacgazdaság egyes elemeinek beépítése a már meglévő gazdaságba (pl.: nagyobb tér a vállalati kezdeményezéseknek) – csak részleges piaci viszonyok
külföldi hitelfelvétel: adósság tízszeresére nőtt – nem volt sikeres + szovjet nyomásra fel kell hagyni vele
- 1970-től kezdett Magyarország eladósodni – nettó adósságállomány 12 év alatt a hatszorosára nőtt (nyersanyagok ára a világgpiaci viszonylatban jelentősen megnőtt)
- 1975: energiaválság + KGST működésképtelensége
- 80'-as évek elejére gazdasági és társadalmi világjelenségek: szocialista tulajdonviszonyok, hitelfelvétel, pazarló gazdálkodás, energiaigényes ágazatok

Kultúrpolitika:

„A párt és a kormány elsősorban a szocialista-realista alkotások létrejöttét támogatja, de segítséget ad minden más haladó, realista irányzatnak, s a bírálat jogát fenntartva nyilvánosságot biztosít olyan nem realista irányzatoknak is, amelyek nem állnak szemben ellenségesen a népi demokráciával. Ugyanakkor elutasít minden olyan törekvést, amely a népi demokrácia állami és társadalmi rendjét akarja aláásni.” (Az MSZMP Központi Bizottsága Politikai Bizottságának határozata a könyvkiadásról, 1957. szeptember)

- A kultúrpolitika irányítója Aczél György volt
- **3T: tűr, tilt, támogat** (fokozatosan bővült a tűr kategória, de valódi szabadsága egy művésznek sem volt)
- *Kádárbarokk*, kádár-kockák, szocialista realista művészet (pl.: Barcsay Jenő egyes alkotásai)
- A korábbiakhoz képest új volt, hogy megjelenhettek a kommunista ideológiától eltérő alkotások is – ha politikailag veszélytelenek voltak
- **Cenzúra** szerepe a hatalom megerősítésében – átláthatatlan volt, hogy mi lesz cenzúrázva és miért, korigálva (Isd.: Szabó István története) → ált. öncenzúra
- (Rendszerellenes művek csak Nyugaton vagy szamizdatként jelenhettek meg)
- 1980-as évektől egyre több rendszerkritikus mű ← globális tendenciák / az ellenzéki mozgalom megjelenése

Társadalompolitika:

„A nevelési-oktatási intézmények rendeltetésüknek megfelelő színvonalon biztosítsák a tanulók szocialista – értelmi és érzelmi – nevelését, a társadalom fejlődésével összhangban az általános és a szakmai műveltség elsajátításának feltételeit, a társadalmi, valamint a tudományos technikai fejlődés által megkívánt korszerű képzést. Annak érdekében, hogy minden fiatal egyenlő feltételek mellett élhessen a tanuláshoz való jogával, az állam – a társadalom hatékony támogatásával – segíti a fizikai dolgozók gyermekeinek továbbtanulását, és fokozott figyelmet fordít a hátrányos helyzetben levő fiatalok zavartalan tanulását akadályozó körülmények felszámolására.” (1971. évi IV. tv. „Az ifjúságról”)

- **“kádári alku”:** az állam nem szól bele az ember életébe, ellenben senki ne lépjen fel a rendszer ellen
- **Iskolázottság megnőtt:** ingyenes oktatás, állami ellenőrzésű tankönyvek
– viszont az oktatás feladata a **szocialista nevelés** volt: munkások gyerekei előnyben voltak, orosz nyelvtanítás
  - Bölcsőde, óvoda általánossá vált, megemelkedett a középiskolában, felsőoktatásban tanulók száma
  - 1957: megalakult a **KISZ** (Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetség) – üdülés: Isd.: zánkai úttörőtábor
- Nyugdíjasok száma megnőtt (20 év alatt kb. 12%-kal) – társadalom elöregedése (leginkább a korszak végén), összefüggött a biztosítottak körének kiterjesztésével
- **Lakásépítések** száma 1970-ig nőtt (kb. 1 millió panellakás épült ezidőben), majd a korszak végére a növekedés üteme a romló gazdasági helyzet miatt visszaesik (még így is sokszor éveket kellett várni a lakásra)
- Családpolitika: gyes/családi pótlék bevezetése → a születésszám csökkenése miatt (nem igazán sikeres)
- Nincsenek jelentős vagyoni különbségek – széles társadalmi körök számára elérhetővé vált a nyaralás, nyaraló
- Cigánykérdés: társadalmi és nem nemzetiségi kérdés, kettős viszonyulás: foglalkoztatottság nőtt, de: fekete személyi (1954–61), kényszerfürdetés

Külpolitika:

- 1962-63 körül leveszik az ENSZ napirendi pontjáról a magyar ügyet = elismerik a Kádár-rendszert
  - **amnesztia** ígérete → az 56 miatt bebörtönöztek többségét kiengedik
- 1968: Magyarország részt vesz a prágai tavasz letörésében
- határon túli magyarok érdekében nem léptek fel
- 1978: USA visszaadja a nyilasok által elvitt, majd Amerikába került Szent Koronát, jogart és országalmát